

Максимова О.О. Підготовка майбутнього вихователя до створення ситуації успіху в ігровій діяльності дошкільників // Актуальні проблеми сучасної дошкільної та шкільної педагогіки: Збірник науково-методичних праць молодих дослідників / За ред.. О.О.Максимової, М.А.Федорової. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2010. – с. 12 – 16.

Максимова О.О.

Підготовка майбутнього вихователя до створення ситуації успіху в ігровій діяльності дошкільників

Сучасна суспільно-політична ситуація у нашій країні висуває нові вимоги до реалізації виховного процесу у ДНЗ. В останній час з'явилося багато досліджень, в яких доводиться, що соціальна поведінка людини на багато років визначається способами дошкільного та шкільного виховання та навчання, що, в свою чергу, підтверджує залежність становлення соціально значимих особистісних якостей від організації освітнього процесу, способів міжособистісної взаємодії її учасників. Оскільки ігрова діяльність є провідною у досліджуваному віковому періоді, а комфортність відчуття себе дитиною у ній має вплив на становлення життєвої парадигми, важливо забезпечити періодичне переживання успіху дошкільником у цьому виді діяльності. Такі можливості надає детальне вивчення вихователями і впровадження у практику технології створення ситуації успіху.

Завданням нашої статті є окреслення сутності ситуації успіху, педагогічних порад щодо її створення та опис підготовки майбутніх вихователів до її забезпечення у ігровій діяльності дошкільників.

Поняття «успіх» є спільним для філософії, етики, соціології, психології, педагогіки, хоча його змістове наповнення і варіюється в залежності від науки. Ми розуміємо під успіхом досягнення людиною значних результатів у суспільно чи особистісно значущій діяльності шляхом прикладення власних зусиль. Дані здобутки оцінюються як високі самою особистістю та референтною для неї групою. Успіх старших дошкільників у ігровій діяльності трактується нами як відчуття задоволення з приводу отримання і вдалого виконання бажаної ролі у грі, реалізації задуманого сюжету та отримання визнання з боку однолітків через прояв їх бажання вступати у ігрові стосунки з цією дитиною.

Поняття «ситуація успіху» розглядається, як правило, в психолого-педагогічному контексті. Аналіз наукової літератури засвідчив, що «педагогічна ситуація» як поняття широко представлена у багатьох дослідженнях (О.Богданова, В.Данильчук, В.Ільїн, В.Серіков, Л.Спірін та ін.). У більшості з них дана категорія розуміється як сукупність умов і обставин, що створюються як вчителем, так і виникають природнім шляхом у педагогічному процесі. Отже, ситуація успіху - це цілеспрямоване, організоване сполучення умов, за яких створюється можливість досягнути значних результатів у діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому. З педагогічної точки зору - це результат продуманої, підготовленої стратегії, тактики вихователя, сім'ї.

Концептуальну основу технології створення ситуації успіху складають концепції особистісно орієнтованого навчання та виховання (І.Бех, О.Кононко, В.Рибалка, І.Якиманська), діяльнісного підходу (Б.Ананьєв, О.Бодаєв, П.Гальперін, О.Леонт'єв), розвивального навчання (Л.Виготський, Л.Занков, Д.Ельконін, В.Давидов). Найбільш ґрунтовно і всеохоплююче проаналізував ситуацію успіху та надав поради щодо її створення А.Белкін у праці «Ситуація успіху. Як її створити». Вчений підкреслює, що головна мета діяльності вихователя – створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини, дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнення успіху, усвідомити свої здібності, повірити у власні сили, дати збагнути, що успіх є еквівалентним витраченим зусиллям.

Обґрунтування ситуації успіху як педагогічного засобу, який дозволяє максимально розвинути здібності дитини, її фізичні та духовні сили, знайшло своє відображення у працях В.Пітюкова, Н.Щуркової, які під успіхом розуміють суб'єктивне переживання особистістю задоволення від процесу і результату самостійно виконаної діяльності. Аналізуючи вплив ситуації успіху на почуттєву сферу дитини, Н.Щуркова зазначає: «Переживаючи ситуацію успіху, дитина відчуває почуття власної гідності, оскільки у визнанні її людських та індивідуальних якостей вона виявляє і те, що стоїть на певному рівні, і те, що вона варта чогось як людина. До того ж, ситуація успіху породжує задоволення життям на даний момент, а це є не що інше, як щастя в одному з його різновидів» [3, с. 110]. Формувати успішну особистість дитини потрібно розпочинати зі створення так званого поля успіху. Технологічними кроками побудови поля успіху, за І.Казаковою, А.Тряпичиною, є: діагностичне дослідження (у яких сферах життєдіяльності дитина може виявити здібності і пережити успіх); аналіз (наскільки значними є можливості дитини, чи вистачає їй поля діяльності); прогноз (хто з дітей має переваги, хто може виявитися в позиції постійної поразки); проектування (вибудовуються ситуації досягнень, нові види діяльності, нові конкурси, виставки, нагороди, церемонії).

Виокремлюючи умови створення ситуації успіху, на перше місце вчені ставлять створення атмосфери схвалення, радості, яка може бути забезпечена за допомогою вербальних та невербальних (мімічних, пластичних) засобів, таких як підбадьорюючі слова, м'які інтонації, коректність та доброзичливість звертань, відкрита поза (А.Лопатін, В.Пітюков, Н.Щуркова). Це допомагає дитині справитися з поставленим перед нею завданням. Зокрема, В.Пітюков пропонує ряд педагогічних прийомів, які доцільно використовувати, створюючи ситуацію успіху: 1) зняття страху перед діяльністю, яку треба виконати, з метою подолання невпевненості у власних силах, у позитивному кінцевому результаті (це вербалізується у наступних фразах: «Для тебе це просто, однак якщо щось не вийде...», «Не помиляється лише той, хто нічого не робить», «Люди вчаться на своїх помилках і знаходять інші способи виконання завдань»). Таким чином, педагог дає зрозуміти вихованцю, що від нього не очікують абсолютної

досконалості, що він має право на помилку, на іншу спробу, що цінність становлять його дії-намагання виконати завдання); 2) внесення мотиву, що відбувається, якщо разом з метою та описом передбачуваного результату дитині пояснюється, заради чого чи кого це здійснюється. Соціальна спрямованість діяльності вміщує в собі значний педагогічний зміст, оскільки розкриває перед дитиною значимість її зусиль для інших людей і, навпаки, значення старань та думок цих людей для її розвитку; 3) авансування успішного результату («Маючи такі здібності, як у тебе», «Ти вже неодноразово демонстрував нам, як потрібно долати труднощі», «Ти неодмінно все зробиш правильно, адже в тебе такий гострий розум»), для чого потрібно діагностувати позитивні сильні сторони особистості дитини (міцну пам'ять, спостережливість, уважність, швидкість реакції, розсудливість тощо) та спертися на них; 4) прихована інструкція, яка за своєю сутністю є допомогою дитині, яка ще тільки має навчитися обходитися без допомоги, повністю спиратися на свої сили. Реалізується така прихована допомога шляхом використання натяку, вказівки, побажання («Найкраще почати з ...», «Доцільно звернути увагу на...»); 5) «персональна винятковість»: змістом даного прийому є зазначення важливості зусиль саме цієї дитини у даній діяльності («Тільки ти і міг би», «Тільки тобі я можу довірити»), що покладає відповідальність, мобілізує особистість; 6) педагогічне навіювання, тобто емоційно забарвлений вплив вихователя на свідому та підсвідому сфери дитини, результатом чого є поява стану впевненості, почуття піднесення, бажання діяти тощо; 7) оцінка отриманого завдяки дитячим зусиллям результату, яка, власне, визначатиме, чи відчувє дитина радість успіху. При цьому важливо здійснювати не стільки цілісне оцінювання продукту діяльності, скільки деталі, в якій проявилась індивідуальність дитини, наприклад використання незвичного способу, самостійний пошук, гарне оформлення: «Особливо у тебе гарно вийшло...», «Дивує такий фрагмент...».

Керуючись вище викладеним, відтворюємо наступну схему створення ситуації успіху: зняття страху – мотивація діяльності – авансування – прихована інструкція – персональна винятковість – педагогічне навіювання – висока оцінка деталей отриманого результату.

Орієнтуючи вихователів на створення ситуацій успіху для вихованців у ігровій діяльності, потрібно проводити з ними системну роботу, яка матиме вплив на їх когнітивну, мотиваційно-ціннісну та діяльнісну сфери. З метою збагачення їх знань щодо сутності успіху, його значення для формування самооцінки, рівня домагань, мотивації досягнення дошкільників, щодо розуміння категорії «успіх в ігровій діяльності», а також щодо технології створення ситуації успіху та досвіду педагогів застосування цієї технології у навчально-виховному процесі дітей доречно проводити лекції, бесіди, пояснення, диспути, спрямовувати самостійний пошук студентів з даної проблематики, заохочуючи їх до виступів з доповідями на семінарах, конференціях, до написання реферативних, курсових та дипломних робіт.

Безумовно, система роботи з підготовки вихователя до створення ситуацій успіху передбачає усвідомлення та прийняття майбутніми спеціалістами дитини як найвищої цінності, за якої повніше розкриття особистості якої несуть відповідальність не лише батьки, а й вихователі. Дошкільний період є базовим у формуванні дитячої самосвідомості, у сприйнятті себе як успішного чи невдахи. Щоб здійснювати педагогічно виправданий вплив на формування її особистості, потрібно ознайомити студентів з психологічними та фізіологічними особливостями, що мають місце у дошкільному дитинстві, а також озброїти **портфоліо** методів та методик, які дозволять виявити індивідуальні особливості дітей, адже кожна дитина неповторна, зі своїм характером, задатками, бажаннями, для кожної потрібно дібрати свій особливий метод впливу. Мотивувати майбутніх спеціалістів з дошкільного виховання до створення ситуацій успіху може почуття любові до дітей, бажання якомога якісніше виконувати свою роботу, досягаючи найкращих результатів, тобто розкриваючи потенціал дітей, почуття відповідальності за долю своїх вихованців.

Звісно, кожна дитяча особистість потребуватиме особливого, нестандартного підходу від вихователя, однак творчі уміння не виникають на порожньому місці. Тому вважаємо за потрібне дати майбутнім спеціалістам алгоритм роботи з дітьми зі створення ситуації успіху у ігровій діяльності останніх. Він може мати наступний вигляд:

а) аналітичний етап – формування теоретичної концепції, тобто аналіз особистості дитини, визначення її сильних та слабких сторін, якостей, які потребують корекції, статусу у дитячому колективі;

б) стратегічний етап – визначаються завдання, надається цільова настанова (наприклад, допомогти дитині придумувати цікаві сюжети для ігор, сприймати роль, яку випало грати, як бажану, цікаву, розвивати вміння виконувати правила гри, конструктивно взаємодіяти з однолітками);

в) тактичний – розробляється план дій вихователя щодо реалізації завдань, передбачених стратегічним етапом (як саме, за яких умов здійснюватиметься робота з дитиною, які ситуації успіху потрібно створити, які методи використати);

д) виконавчий – вихователь опрацьовує з дитиною різноманітні сюжети ігор, навчає виконувати ті чи інші ролі, виразно коментувати мовлення дійових персонажів, пояснює, що не так важливо, яку роль ти граєш, як те, наскільки добре і чи з задоволенням ця роль буде виконана, навчає підкорятися правилам гри, терпляче вислуховувати бажання, пропозиції інших, обирати найкраще, найцікавіше;

г) контрольно-підсумковий – на основі аналізу ефективності проведеної роботи, про що свідчитиме зростання бажання інших дітей грати з вихованцем, для якого створювались ситуації успіху, переживання радості, задоволення ним від гри, здійснюється корекція матеріалів з метою отримання удосконалених варіантів.

Проведення запропонованої спеціальної роботи з майбутніми вихователями, які, як найближче оточення дошкільника, мають безумовний вплив на становлення його успішної особистості, підвищать шанси дитини на успіх.

Список використаної літератури

1. Казакова Е.И., Тряпицына А.П. Диалог на лестнице успеха. – СПб., 1997. – 158 с.
2. Питюков В.Ю. Основы педагогической технологии: Учеб.-метод. пособие. – М., 2001. – 188 с.
3. Щуркова Н.Е. Практикум по педагогической технологии. – М., 1998. – 249 с.